

TELINEVOIMISTELUN VARHAISVAIHEET SUOMALAISISSA VOIMISTELUOHJEISTOISSA

AINO SARJE

Yhteyshenkilö: Aino Sarje, Tiirasaarentie 23, 00200 Helsinki.
Puh. 09-797375, sähköposti: aino.sarje@gmail.com

TIIVISTELMÄ

Sarje A. 2011. Telinevoimistelun varhaisvaiheet suomalaisissa voimisteluohjeistoissa. Liikunta & Tiede 48 (6), 71–77.

■ Suomen autonomian ajan säätyläisten voimistelu oli filantrooppisten virtausten mukaista ja voimistelu telineillä oli liikuntakulttuurin keskeisiä muotoja. 1800-luvun loppupuolella säätyläisten telinevoimistelu eli kultakauttaan. Telinevoimistelu mukailtiin kansanvalistuksen hengessä myös kansakoululaitoksen sekä maaseudun ja työväen voimisteluseurojen tarpeisiin. Tämä merkitsi voimistelun yksinkertaistamista ja telineiden karsimista. Samaan aikaan säätyläispiireissä alettiin uushumanismin nimissä hyljeksiä telinevoimistelua. Toisaalta keskiluokan, työväen ja maaseudun voimisteluseuroissa kilpaurheilu sai kannatusta 1910-luvulta alkaen. Artikkelissa hahmotellen telinevoimistelun linjauksia suomalaisissa voimisteluohjeistoissa 1870-luvulta 1920-luvulle. Analyysiä varten kävin läpi maassamme tuona aikana ilmestyneitä voimisteluoppaita ja metodikirjoja. Kuvaan pääpiirteisesti niissä esitettyjen normien pohjalta, miten telinevoimistelua on perusteltu ja kenelle voimistelu on tarkoitettu, millaisia voimistelutelineitä on ollut käytössä ja miten liikkeet on suoritettu.

Asiasanat: telinevoimistelu, suomalaiset voimisteluoppaat ja metodikirjat, urheilunhistoria, Suomen autonomian aika

ABSTRACT

Sarje A. 2011. The early stages of apparatus gymnastics in Finnish gymnastics manuals. Liikunta & Tiede 48 (6), 71–77.

■ In Finland, in the 1800s, the gymnastics of the gentry was performed according to the trends of philanthropy, and gymnastics on apparatus was a central form of exercise. In the late 1800s apparatus gymnastics of the gentry was having its heyday. Starting from the 1890s, apparatus gymnastics was adapted in the spirit of popular enlightenment, to the needs of elementary school system and workers' and farmers' gymnastics clubs that meant simplifying gymnastics and eliminating apparatus. At the same time, the gentry started to look down on apparatus gymnastics for the new neoclassic ideas. On the other hand, starting from the 1910s, the emphasis shifted to competitive sport in the Finnish gymnastics culture. In the article, I will outline the styles of apparatus gymnastics in Finnish gymnastics manuals from the 1870s to the 1920s. For the analysis, I went through the manuals published in Finland at that time. I will describe, from the basis of the norms presented in them how apparatus gymnastics was justified, to whom the gymnastics was aimed, what kind of apparatus have been in use and how the movements have been performed.

Keywords: apparatus gymnastics, Finnish gymnastics manuals and method books, history of sports, the time of Finnish autonomy

JOHDANTO

Suomessa on eletty telinevoimistelun nousukautta jo joitakin vuosikymmeniä. Telinevoimistelun suosio ei kuitenkaan ole ainutkertaista suomalaisessa voimistelukulttuurissa. Jo 1700-luvulla Ruotsi-Suomessa ritarin ruumiinharjoituksiin kuului myös voltage-harjoituksia eli taiturointia liikkuvan hevosen selässä. Voltage-harjoitteista kehittyi telinevoimistelua, kun elävät hevoset korvattiin puuhevosilla. (Forss 1937, 121–122) Autonomian ajan Suomessa telinevoimistelu oli keskeisiä liikuntakulttuurin muotoja, ja sen varsinainen kultakausi alkoi 1880-luvulla. Tuolloin koko kansa säätyläisistä työläisnuorukaisiin ja kansakoululaisiin herätettiin harjoittelemaan telinevoimistelua. 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä tämä varsinaisesti säätyläisten ruumiinkulttuurin muoto kuitenkin nopeasti hiipui. Artikkelissa seuraan Suomessa julkaistuissa voimisteluoppaissa ja käsikirjoissa esitettyjen normien pohjalta telinevoimistelun yleistymistä ja sen käytäntöjen muotoutumista maassamme 1870-luvulta 1920-luvulle. Analyysi keskittyy telinevoimistelun kannalta oleellisiin käännekohtiin ja toisaalta tunnusomaisiin ratkaisuihin.

TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTOT

Autonomian ajan Suomessa kirjoja julkaistiin harvaksen. Artikkelia varten kävin läpi kaiken tuona aikana ilmestyneen voimistelukirjallisuuden ja kokosin siitä ne teokset, joissa käsitellään tai sivutaan telinevoimistelua. Teokset ovat kukin olleet tavalla tai toisella merkkipaaluja, alansa ensimmäisiä, ja niistä on yleensä otettu useampia painoksia. Voimistelukulttuurin kulloistenkin vaikuttajien tehtäviin ”kuului” aikansa keskeisten oppaiden ja käsikirjojen laatiminen. Teosten kirjoittajat ovat olleet suomalaisen voimistelukulttuurin kehittäjiä, monet heistä Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen opettajia. Voimistelukulttuurin kulloistenkin vaikuttajien tehtäviin ”kuului” aikansa keskeisten oppaiden ja käsikirjojen laatiminen.

Ensimmäinen Suomessa painettu liikuntakasvatuskirja oli Karl Gustaf Göösin *Voimistelun Harjoitus-Oppi* vuodelta 1868. Aineistoni uusin kirja on Anni Collanin vuonna 1926 julkaisema *Voimistelutelineopas sekä urheilu- ja leikkivälineopas*. Viitteitä voimisteluohjelmistojen yhteiskunnallisista yhteyksistä hain Suomen Naisten Voimisteliiton juhlaulkaisuista (1900–1912), urheilu- ja voimistelulehdistä, kuten *Kisakenttä* ja *Suomen Urheilulehti* sekä voimistelun historiaa käsittelevistä tutkimuksista (esim. Halila 1959, Laine 1984, Suomela 1953). Lisäkäsitystä telinevoimistelusta ja sen tavoitteista sain voimistelun vaikuttajien kanssa käymistäni keskusteluista.

Aineistoa jäsenin sekä ohjelma-analyysin että kuva-analyysin avulla. Ohjelma-analyysi tapahtui kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa luin kursorisesti läpi telivoimistelua käsittelevät julkaisut ja hahmottelin niissä esitetyn voimistelun painotuksia ruotsalaiseen ja saksalaiseen voimistelujärjestelmään. Toiseen vaiheeseen valitsin noin neljänneksen julkaisujen liikevarastosta ja ohjelmista. Tämän aineiston lähiluvin yhteistyössä liikunnanopettaja Anneli Nokkalan kanssa. Aineiston ohjelmia arvioitiin seuraavilla ulottuvuuksilla: pituus, rakenne, dynamiikka, painotukset, vaikeus ja laatu (raskas/kevyt, hauska/ikävä, yksitoikkoinen/vaihteleva). Toiseksi arvioitiin voimisteluliikkeitä, mitkä niistä olivat tyyppisiä ja toisaalta erikoisia sekä puuttuiko jotain. Analyysi oli siis varsin yksityiskohtainen, ja tässä artikkelissa sen tuloksista kuvataan vain keskeiset linjat. Lisäksi kuva-analyysin (Sarje 2004) avulla tarkastelin telineliikkeiden suoritustapaa oppaiden piirroksista, vanhoista valokuvista (esim. Varalan urheilumuseon kokoelma) sekä *Syke 100* -tapahtumaa varten koostetusta elokuvatallenteesta.

Telinevoimistelun filantrooppiset virtaukset

Varhaisin suomalainen telinevoimistelu seurasi ruumiinharjoitusten filantrooppisia virtauksia. Voimistelu oli laaja-alaista ruumiin kehittämistä tavoitteena luoda terve ja ryhdikäs olemus. Telinevoimistelu oli vain osa, tosin merkittävä osa ruumiinkulttuuria. Sen aikaiseen voimisteluun kuului nimittäin kymmenkunta erilaista ruumiinharjoitusmuotoa, muun muassa miekkailua, ratsastusta ja tanssia. Filantrooppinen voimistelu kehittyi saksalaisen valistuksen kasvatuskulttuurissa, jonka periaatteena oli tasapuolisuus henkisen ja ruumiillisen kasvatuksen kesken. Filantrooppisten ihanteiden mukaisesti miesten ja naisten ruumiinharjoitukset olivat yhtäläisiä laadultaan, vaikka eivät määrältään. Perusteena oli se, ettei nais- ja miesruumiin anatomisissa rakenteissa ole erityisen suurta eroa. (Ljunggren 1999, 155)

Filantrooppisen voimistelun uranuurtaja J. C. F. GutsMuths arvosti komeaa ryhtiä ja uljasta olemusta, koska ne hänestä osoittivat jaloa luonnetta. Taas ruumiin voimat kuvastivat moraalista rohkeutta. GutsMuths esitteli voimistelujärjestelmänsä perustavanlaatuisessa teoksessaan *Gymnastik für die Jugend* (1793). Hänen voimistelunsa tuli olemaan sekä saksalaisen että ruotsalaisen voimistelujärjestelmän perustana. GutsMuths pyrki voimistelulla kehittämään ryhtiä ja ruumiin monipuolista hallintaa, kuten notkeutta, nopeutta ja ruumiillisista taitavuutta sekä lisäämään voimaa ja kestävyttä. Näistä oli hyötyä aatelismiehelle kuuluvissa taidoissa, kuten miekkailu ja ratsastus. Itse telineliikkeet olivat etupäässä hyppyjä, kiipeämisharjoituksia sekä tasapainoharjoituksia, muun muassa kävelyä puujaloilla. Jo GutsMuthsin käytössä oli useita saksalaiselle järjestelmälle tyyppillisiä telineitä, kuten tikapuut, puomi, tanko, köydet, hevonen, kohontapuuta ja korkeushyppytelineet. (Lempa 1992, 67–75)

Saksassa GutsMuthsin seuraajat kartuttivat sekä telineitä että telineliikkeitä. Fr. L. Jahn otti käyttöön rekki- ja puomiliikkeitä sekä joitakin voltage-harjoituksia. Muista Suomessa käyttöön otetuista saksalaisista telineistä mainittakoon renkaat, hyppyrakku, pukki, napakiikku ja askeleet seinässä. (Koivusalo 1982, 174–177; Suomela 1953, 136–145) Ruotsalaisen voimistelujärjestelmän perustaja Per Henrik Ling (1776–1839) pyrki voimistelulla kehittämään ruumista voimakkaaksi kokonaisuudessaan. Hänen järjestelmänsä tieteellisen perustan johdosta jokainen voimisteluliike oli tarkoin perusteltu ihmisruumiille tuottamiensa seurausten suhteen. Hjalmar Ling oli isänsä oppien käytäntöön saattaja. Ajan hengen mukaisesti hän arvosti luonnontieteitä ja korosti voimistelun terveydellisiä ja fysiologisia vaikutuksia. Vastaavasti voimistelutelineillä oli harjoiteltava sen mukaan, miten ne muokkasivat ihmisruumista, eivätkä telineet olleet ylipäänsä yhtä keskeisiä kuin saksalaisessa järjestelmässä. Lisäksi telineet poikkesivat saksalaisista. Nimenomaan ruotsalaisia telineitä olivat pujottelupuu, puolapuu, kalteva taso, satula ja yksiriviset tikapuut. (Koivusalo 1982, 177, Ljunggren 1999)

Kaikki Suomen varhaiset voimistelunkehittäjät olivat perehtyneet molempiin voimistelusuuntauksiin ja halusivat voimistelussaan yhdistää parhaat puolet sekä saksalaisesta että ruotsalaisesta järjestelmästä. Tästä huolimatta syntyi pitkäaikainen kiista Viktor Heikelin, johtavan miesvoimisteluteoreetikon ja häntä sukupolvea nuoremman Elin Kallion, suomalaisen naisvoimistelun uranuurtajan kesken. Erimielisyys koski niitä periaatteita, joita järjestelmistä tuli omakseen. Heikel oli jyrkästi saksalaisen suuntauksen kannattaja, ja vielä jyrkemmin Kallio puolsi ruotsalaista. Tunnetun urheiluhistorioitsijan Klaus Uno Suomelan mukaan Heikel ja Kallio olivat kuitenkin periaatteessa samaa mieltä. Vilkkaasta sananvaihdesta huolimatta heidän erimielisyytensä rajoittuivat suhteellisen toisarvoisiin seikkoihin, ennen kaikkea P. H. Lingin tarkoituksen tulkintaan. (Suomela 1942, 196–197)

Varhaisin telinevoimistelu Suomessa

Varhaisin telinevoimistelun harrastus oli osa armeijalaitoksen laaja-alaista klassista ruumiinkulttuuria, jonka tavoitteena oli luoda kadeteille terve ja ryhdikäs olemus. Virallisesti voimistelu otettiin kadettien koulutusohjelmaan vuonna 1839, mutta itse telinevoimistelusta ei ole yksityiskohtaisia tietoja. (Heikkinen 1992, 72)

Toisaalla kansakoululaitoksessa Uno Cygnaeus oli liikuntakasvatuksen kannattaja. Hän korosti ruumiillista kasvatusta henkisen ja tiedollisen oppimisen rinnalla, jopa niiden edellytyksenä. (Cygnaeus 1910, 16, 22–23) Cygnaeus kutsui perustamansa Jyväskylän seminaarin ensimmäiseksi voimistelunlehtoriksi Karl Gustaf Göös, joka oli jo opettanut voimistelua Helsingin Lyseossa mutta oli varsinaisesti laskennon ja maantiedon opettaja. Vuonna 1861 Göös sai valtion stipendin liikunnan alan ulkomaiseen opiskeluun. (Suomela 1953, 274–275) Näihin aikoihin Ruotsissa voimistelunopetus oli kuninkaallisella kiertokirjeellä määrätty alkavaksi kansakouluissa. (Forss 1937, 245) Vuonna 1868 Göös julkaisi samaan tarkoitukseen suomenkielisen käsikirjan *Voimistelun Harjoitus-Oppi* (124 s.), alaotsikolla *kansakoulujen tarpeisiin*. Göösin mielestä sekä tyttö- että poikalapset tarvitsevat terveen ruumiin tullakseen kelvollisiksi kansalaisiksi. Siksi heille soveltui samat telineet, vaikkakin tyttöjen liikkeet olivat helpompia. Se, ”ettei voimistelua tyttöjen kanssa taideta harjoittaa samalla tavalla kuin poikalasten kanssa”, Göösin mukaan seurasi ”näitten molempien erilaisesta luonnosta ja elämäntarkoituksesta.” (Göös 1968, 8) Kirjan seitsemisenkymmentä malliohjelmaa oli kokoonpantu Lingin kaavan mukaan. Telineleikkien määrä ohjelmissa kasvoi vähittäin; ensimmäisissä ohjelmissa oli pari, sitten kolme mutta vaikeimmissa ohjelmissa oli jopa viisi telineleikkettä. Käsikirjan kaikkiaan 75 kuvasta näkyy varsin hyvin, millaisia olivat Göösin esittelemät voimistelutelineet, kuten hevonen, nojapuut, rekki, renkaat, tangot, tasapainopuu, kiikku ja pyörä.

Göösin ohjelmat olisivat silloisille kansakoululaisille olleet liian vaikeita, mutta *Harjoitus-Oppi* oli erinomainen perusta Heikelin säätyläisten poikakouluja varten julkaisemalle käsikirjalle *Praktisk handbok i skolgymnastik för gossar* (1874, 284 s.). Kirjansa johdannossa Heikel pahoitteli, että voimistelutuntien vähyyden vuoksi yksittäiseen ryhmään saattoi kuulua yli viisikymmentä oppilasta, eikä tunneilla näin ollen ollut minkäänlaista kuria tai järjestystä. Tästä huolimatta Heikel esitteli yhteensä yli kaksi ja puolisataa erilaista liikevaihtoehtoa, joista pääosa tehtiin kiinteillä mutta osa liikkuvilla telineillä: riippumista, kiipeämistä, keinumista, työntämistä, tasapainoilua, hyppyjä ja voltage-harjoituksia. GutsMuths arvosti hyppimistä, ja Heikelin ohjelmissa oli paljon hyppyjä telineiden yli, telineitä pitkin ja telineitä alas. Göösin jo laajaan telinekokoelmaan Heikel lisäsi vielä hyppynarun, puomin, hyppytelineet, rynnäkkösillan, kaltevat tangot ja keinun. Näistä suurin osa lienee ollut lukijoille tuntemattomia, ja Heikel varoittikin, etteivät nämä säikähdä kirjassa esiteltyjä telineitä. Hän neuvoi myös opettajia, ettei voimisteluluokan koko tulisi ylittää 40 oppilasta, ja erot oppilaiden iässä ja fyysisessä kehityksessä tuli tasoiittaa asentamalla telineet eri korkeuksille. (1874, 11)

Telinevoimistelun kultakausi

Heikelin laatima opas otettiin käyttöön myös säätyläismiesten tuolloin vielä harvalukuisissa voimisteluseuroissa. Vielä vuonna 1885 säätyläismiesten voimisteluseuroja oli koko maassa kaikkiaan vain kymmenen. (Halila 1959, 23–30) Seuravoimisteluun nähden telinevoimistelua harjoiteltiin varsinaisesti armeijalaitoksen piirissä. Uuden asevelvollisuuslain astuttua voimaan vuonna 1879 Heikel sai Gustaf Adolf Gripenbergin kanssa tehtäväkseen käsikirjan laatimisen sotilasvoimistelun käyttöön. Vuonna 1881 *Neuvoja sotavoimistelussa* ilmestyi sekä suomen- että ruotsinkielisenä. Oppaan ohjelmat ja ajatukset voimistelun tehtävästä muistuttavat Heikelin säätyläisnuo-

rukaisia varten suunniteltuja ohjelmia. Telineleikkeet oli tarkoitettu tehdä vauhdikkaasti suurina liikeratoina. Oppaan kuvituksesta käy ilmi, että kadettien ja varusmiesten oli ajateltu harjoituksissa käytävän erityistä voimisteluasua: väljää paitaa ja housuja, kireää vyötä ja korkeakantaisia kenkiä, eikä univormua Ruotsin mallin mukaan. Heikel piti voimistelua sivistyneelle ihmiselle välttämättömänä kasvatukseen ja erinomaisena keinona luomaan sotamiestä. Kadettien lisäksi voimistelua harrasti koko vakainaisesti aseissa oleva armeija, kaikkiaan 4000 miestä sekä reservissä 12 000 miestä. (Laine 1984, 32–36) Ilmeisesti telinevoimistelusta sotilaallisessa komennossa saatiin hyviä kokemuksia, sillä Heikel kirjoitti: ”Kuka tahansa voi havaita jossain määrin, mitenkä jo yksivuotinen sotapalvelus voi luoda kalpeasta, untelosta, saamattomasta, kyssäniskaisesta maalaisrengistä, jonka käynti on laahustavaa, terveen, uljaan, hyväryhtisen, reipaskänteisen ja -käyntisen, sanavalmiin ja henkisesti vilkkaan sotamiehen. Kaikki hyvän sotilaallisen (voimistelullisen) kasvatuksen arvokkaita hedelmiä.” (Heikel 1881, 8)

Sotilasvoimistelun taso kohosi entisestään vielä 1890-luvulla, kun Heikelin johdolla yliopiston voimistelulaitoksella koulutettiin voimistelunohjaajia armeijan käyttöön. Vuodesta 1896 alkaen Suomen sotilaspiiriin päällikön, kenraali G. E. Ramsayn aloitteesta joka toinen vuosi komennettiin erikoiskoulutukseen voimistelulaitoksen kursseille kymmenen nuorta upseeria, joilla oli hyvät voimistelulliset taipumukset. Näillä upseereilla oli pataljoonaansa paluunsa jälkeen sotavaen voimistelun tasoon välitön parantava vaikutus. He toimivat aliupseerikoulutuksen voimistelunopettajina ja antoivat varusmiehiä kouluttaville upseereille kuukauden kurssin voimistelussa ja sen opeuttamisessa. (Suomela 1953, 281–282)

Säätyläisnaisten oma linjaus

Myös naisten telinevoimistelua alettiin kehittää 1870-luvulla. Säätyläistyttöjen ja -naisten voimistelu oli ollut saksalaisen suuntauksen mukaisesti nk. karkeloharjoituksia, yksinkertaisia järjestysliikkeitä, poljennollisia liikkeitä, jopa tanssia sekä helppoja telineleikkeitä. (Suomela 1944, 189) Säätyläistyöt suorittivat voimisteluliikkeet arki-vaatteisiin ja kureliiveihin sonnustautuneina, eikä voimistelu näin ollen voinut olla kovin vaikeaa tai ruumiillisesti kehittävää. Vaativa telinevoimistelu, jollaista pojat ja miehet harrastivat, edellytti vapaata hengittämistä, mikä oli mahdotonta tyttöjen ja naisten voimistelussa heidän asujensa vuoksi. Filantrooppisten ihanteiden mukaisesti Elin Kallion kantana oli, että useimmat telineleikkeet soveltuvat sekä miehille että naisille. Kallion voimistelijoiden habituksena olikin voimakas *urhotar*, jolla oli komea ryhti, laaja rintakehä ja vahvat lihakset. Ison ja liikkuvan rintakehän kehittäminen oli Kallion mielestä yksi voimistelun päätarkoituksista, jota ei koskaan saanut unohtaa. (Kallio 1915, 75) Kallion voimistelua voidaan pitää aikansa säätyläisnaisihanteen kritiikkinä ja vastakulttuurina. Valokuvista näkyy, että naiset voimistelivat ilman kureliivejä ja nauhakenkiä, mikä mahdollisti vaativan telinevoimistelun.

Kallion suunniteltuja ohjelmia harjoiteltiin Kallion ja Betty Sahlstenin jo vuonna 1876 perustamassa Suomen ensimmäisessä naisvoimisteluseurassa *Gymnastikförening för fruntimmer i Helsingfors*. Vuonna 1879 Kallio lähti kahdeksi vuodeksi Tukholmaan Kuninkaalliseen Voimistelun Keskusinstituuttiin perehtymään ruotsalaiseen voimisteluun Hjalmar Lingin johdolla. Lingin oppilaana Kallio omaksui voimisteluunsa lääkintävoimistelun ja voimistelun ruumista korjaavan painotuksen. (Koivusalo 1982, 41, Meinander 1996, 15, 21) Palattuaan Suomeen Kallio vielä kokemattomana voimisteluteoreetikkona yhdisti ohjelmissaan saksalaisia telineleikkeitä ja ruotsalaisia vapaaliikkeitä Lingin kaavan mukaan. Ohjelmissa oli paljon vaativia telineleikkeitä nojapuilla, köysissä, plintillä, puomilla sekä vinoilla ja vaakasuorilla tikapuilla. Ohjelmista tuli sangen ras-

kaita, sekavia ja ajankäytön suhteen perin epätarkoituksenmukaisia. Telineille valmistavia liikkeitä oli vähän, vaikka telineillä heilumiset edellyttivät paljon voimaa. Oman seuransa julkaiseman ohjelma-koosteen esipuheessa Kallio varoitti vasta-alkajia ja heistä etenkin niitä, jotka ovat aikoinaan saaneet vapautuksen kouluvoimistelusta, etteivät nämä etenisi liian nopeasti, vaan olisivat maltillisia etenkin hyppyjen suhteen. (Gymnastiktabeller 1886, III)

Heikel ei arvostanut korjaavaa voimistelua eikä etenkaan Hjalmar Lingin näkemyksiä. Hänen mielestään niissä oli kyse vain terveydenhoidosta, jossa voimistelijat tekivät pääasiassa raskaita sairasvoimisteluharjoituksia telineillä tai toverin avustamina. Hän arvosteli naisten uutta voimistelutyyliä ja piti sitä miesvoimistelun mauttomana matkimisena, jossa harjoiteltiin kulmikkaita, sotilaallisia liikkeitä ja tytöille sopimattomia telineharjoituksia yksitoikkoisen komennon mukaan. Heikelin mielestä ruotsalainen tyttövoimistelu käsitteli tyttäjä pelkkänä lihassmassana eikä ollut näin ollen kelvollinen kasvatusopilliseksi voimisteluksi. (Suomela 1942, 195)

Kallio kehitti telineleikkien asiantuntemustaan ja otti käyttöön ruotsalaisen voimistelun telineitä, kuten puolapuut, hyppyarkun ja satulan. Kallion esitteli vuonna 1901 julkaisemassaan *Naisvoimistelun käsikirjassa* laajan telineleikkikokoelman sekä tarkat ohjeet siitä, kuinka liikkeet tulee suorittaa ja mitkä ovat liikkeiden tavallisimmat suoritusvirheet. Käsikirjasta otettiin viisi painosta. Kirjan laajennetut ja perusteellisesti uudelleen kirjoitetut versiot olivat yksityiskohtaisuudessaan vaativia jopa voimistelunopettajille. Eräs voimistelunopettaja kertoi *Kisakenttään* laatimassaan kirja-arviossa saaneensa päänsä pyörälle valmistellessaan voimistelutunteja Kallion käsikirjan pohjalta. (S. S. J. 1912, 147) Suomelan arvion mukaan Kallion teos oli merkitykseltään verrattavissa Heikelin *Voimistelun teoria* -teokseen. (Suomela 1942, 196)

Telinevoimistelusta tuli hyvin suosittua säätyläisnaisten keskuudessa. Valokuvista päätellen säätyläisnaiset olivat myös rohkeita ja taitavia telinevoimistelijoita. Heidän esittämänsä liikkeet, kuten tasapaino kohontapuulla tai nojapuilla edellyttivät voimakasta lihaksistoa ja ruumiin kokonaisvaltaista hallintaa. Esimerkiksi Helsingin yliopiston voimistelulaitoksella harjoiteltiin telinevoimistelua sekä saksalaisen että ruotsalaisen järjestelmän mukaan. Vuosina 1896–1919 kasvatusopillisen naisvoimistelun opettajattaren tehtävissä toimineen Naema Öhmanin vaikutuksesta telinevoimistelu kohosi Suomelan mukaan arvoon, jollaista se ei koskaan aikaisemmin eikä myöhemminkään ollut saanut. (Suomela 1942, 196) Vuodesta 1904 lähtien Suomen Naisten Voimisteluliitossa kenttänäytöksissä esitettiin aina myös telinevoimistelua, muun muassa kohontaliikkeitä ja telinehyppyjä. Etenkin tikapuu- ja nojapuuliikkeet saivat osakseen yleisön suosiota. (FKGF-SNVL 1912, 15–16) Vuonna 1912 Kallion luotto-oppilas Anni Collan kirjoitti puomilla tehtävistä tasapainoharjoituksista ja varsinkin *vaikeista sellaisista*. Collanin mielestä oli ”hyvä, että voimistelussa on ruvettu käyttämään korkeampaa tasapainopuuta.” Tuohon aikaan puomi saattoi olla jopa puolentoista metrin korkeudella. Collan arvosti myös kohontaliikkeitä, jotka nekin vaativat tavallista enemmän tahdonponnistusta. (Collan 1912, 45) Vielä 1920-luvulla Helsingin yliopiston Voimistelulaitoksen opettajatarkandidaatit hallitsivat erinomaisesti nojapuu- ja kohontapuuliikkeet sekä telinehyppy. (Syke 100- elokuvakooste)

Collan pysyi lujana telinevoimistelun puolustajana. Vuonna 1926 hän julkaisi *Voimistelutelineopas sekä urheilu- ja leikkivälineopas* -nimisen perusteellisen ja yksityiskohtaisesti kuvitetun, etenkin voimistelutelineitä esittelevän teoksen (364 s.). Suomelan mukaan Collanin työ oli parhaiden alan ulkomaisten teosten veroinen. (Suomela 1953, 380) Johdannossa Collan kertoo joutuneensa kouluhallituksen voimisteluntarkastajana alituisesti opastamaan telineiden suhteen. Niinpä hän oli tutustunut kaikkeen mahdolliseen liikuntakasvatusvälineistöä koskevaan kymmenillä opintomatkoillaan ulkomailla. Lisäksi Collan oli perehtynyt alan kirjallisuuteen, etupäässä saksala-

laiseen. Kirjassa Collan neuvoi, mitä tulee ottaa huomioon telineitä suunniteltaessa ja rakennettaessa. Hän arvioi myös, mitkä telineet hänen mielestään olivat epäkäytännöllisiä meidän oloissamme. (Collan 1926, 5–7) Valitettavasti voimisteluliikkeen arvot olivat 1920-luvulla jo muuttuneet siinä määrin, että teos jäi vaille oikeutettua huomiota *Kisakentässä*, vain lyhyen ilmoituksen varaan. (Kisakenttä 6-7/1926, 215) Kirjaa ei myöhemminkään hyödynnetty esimerkiksi Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen kurssikirjana. (Nokkalan haastattelu, 11.5.2011)

Telinevoimistelua koko kansalle kansanvalistuksen hengessä

Fennomaanien mielestä voimistelu soveltui erinomaisesti muidenkin kuin asevelvollisten suomalaisuuden rakentamiseen. Ruumiinharjoitusten ympärille pyrittiin luomaan kansallinen liike lukuisten eurooppalaisten esikuvien mukaan, nimenomaan suomalaisuusliikkeen tunnuksiin sitoutuva liike. Vuonna 1886 suomettarelaiten hankkeena perustettiin ensimmäinen suomenkielinen urheilulehti *Uljas* propagoimaan koko kansan ruumiinkulttuurin merkitystä. Lehdessä todisteltiin muun muassa, että oli väärin pitää voimistelua vain herrojen huvina, sillä voimistelu on fyysisesti ja henkisesti yhtä tärkeää koko kansalle. Aikuisen liikuntakasvatusta varten tuli perustaa voimisteluseuroja ja kansakoululaisten kasvatuksesta huolehtia voimistelunopetusta tehostamalla, ”sillä se, jolla on terävä ja turmeltumaton järki ja vahva ja raitis ruumis, hän voi hyvään päivään vallitessa tuottaa isänmaalleen hyötyä ja iloa, vaaran uhatessa tulla kansallensa tueksi ja turvaksi.” (Laine 1984, 45–56)

Työväen- ja maalaisvoimisteluseuroja alettiin isänmaallisessa hengessä perustaa koko aikuisväestön ruumiinkulttuurin kehittämiseksi. (Halila 1959, 23–37) Jo vuonna 1887 työväen voimisteluharrastuksen taustahahmo, itseoppinut Viktor Damm oli perustanut Suomen ensimmäisen työväenvoimisteluseuran Helsingin Ponnistus. 1890-luvulla hän myötävaikuttanut lukuisten työväen urheiluseurojen ja ammattiyhdistyksien alaosastoina toimivien voimisteluklubien perustamiseen. Dammin näkemykset olivat lähellä fennomaanien ideologiaa ja liittyivät työväen wrightiläiseen kauteen. Hänen mielestään työväenliikkeen tehtävänä oli saattaa kansan syvät kerrokset tasa-arvoon ylempien kerrosten kanssa. Työväen voimisteluseuroihin liittyi harjoituskauden aikana jatkuvasti uusia jäseniä, joista suurin osa oli aina vasta-alkajia. Voimistelu on saattanut olla heille hyvinkin vaativaa. Tästä huolimatta Damm kirjoitti: ”Jokaisen reippaan Suomalaispojan tulee osata tehdä kauniita ja puhtaita liikkeitä ja asentoja myös – telineillä – Liikkumisen tulee olla uljasta, mutta kuitenkin maltillista, sopuisointuista ja kaunista.” (Tammiputtonen 1898, 31)

Intomielinen Damm julkaisi vuonna 1898 työväen sekä maaseudun nuorison ruumiinharjoitusten tueksi käsikirjan *Työväen voimistelukirja seuroja varten* (250 s.). Kirjassa malliohjelmat esitettiin kuitenkin perin vaikeaselkoisesti, mikä on saattanut ehkäistä niiden käyttöä työväen voimistelun arjessa. Dammin suunnitteleman voimistelun pääpaino oli telinevoimistelussa, joka oli melko lähellä Heikelin liikkuvaa ja aerobista ryhtivoimistelua. Oppaassaan Damm ohjeisti kolmisensataa erilaista telineleikettä ja niistä koostettuja sarjoja. Ohjelmissa telinevoimistelu suoritettiin saksalaisen perinteen mukaisesti omana ryhmänään. Telineosaan sisältyi aina riipunta-, sitten nojahyppy-, sitten telinehyppäys- ja mahdollisesti vielä punnerrusharjoitus. Sen sijaan telinevarastoon kuuluivat vain kohontapuu, rekki, hyppyarkku, irrotettava satula ja korkeushyppytelineet. Damm piti kohontapuuta tärkeimpänä telineenä, varsinkin kun se hänestä sopi aloittelijoille. Dammin mielestä kohontapuuna toimi hyvin parin kolmen metrin pituinen ja kämmenen levyinen lauta, jos sen yläpuolelle käännetty, sileäksi höylätty syrjä oli tehty pyöreäksi. Hän suositteli tällaista ”kohontapuuksi” nimettyä telinettä varattomille seuroille ja oli varma, että sen avulla saattoi harjoittaa

useimpia tärkeimmistä telineliikkeistä. Myös hyppyarkku oli hänestä monikäyttöinen ja edullinen teline, ja jos sen selkään asetettiin satula, hyppyarkulla voitiin korvata hevonen. (Tammiputtonen 1898, 42, 109, 147, 182–183)

Voimisteluseuroja perustettiin myös maaseudun naisten ruumiinkulttuurin kehittämiseksi, vaikkei ohjelmakirjasia tähän tarkoitukseen ollutkaan saatavana, ja pätevistä johtajista oli jatkuva pula. Kallion käsikirjassa telinevoimistelu esiteltiin maalaisvoimisteluseurojen toiminnan kannalta aivan liian yksityiskohtaisesti. Kallio tiedosti tämän ja julkaisi useamman oppaan maalaisvoimisteluseurojen johtajien koulutusta varten, mutta varsinaisille rivijäsenille soveltuvia ohjelmia ei niissäkään ollut. Malliohjelmissa saattoi olla kolmekin telineliikettä, vaikkakin pääasiassa puolapuilla, kohontapuulla tai penkillä. Ohjelmissa liikevaihtoehtoja tarjottiin kuitenkin aivan liikaa maalaisseurojen tarpeisiin. Liikkeitä oli useimmilla klassisilla telineillä, kuten vaakasuorat tikapuut, köydet, pystytanko, rekki, nojapuut, korkeushyppytelineet, renkaat, hyppyarkku ja satula. Myös Jyväskylän opettajaseminaarin voimistelunopettaja Fanny Stenroth sovitteli Kallion käsikirjan periaatteet seuravoimisteluun. Hän otti Kalliota paremmin huomioon maaseudun olosuhteet ja sen, että seuroilla ”on puute telineistä ja telineiden käyttö on järjestettävä olosuhteiden mukaan.” (Stenroth 1917, 8) Stenrothin julkaiseman ohjelmakoosteen *Voimistelukaavoja naisvoimistelua varten* (1917) viidessäkymmenessä malliohjelmassa oli kussakin yleensä vain kaksi telineliikettä: riipuntaa, kohontaa tai kiipeämistä jollakin saatavana olevalla telineellä.

Telinevoimisteluohjelmia suunniteltiin myös kansakouluja varten. Göös oli julkaisut kansakoulujen voimistelua varten suomenkielisen käsikirjan jo vuonna 1868, mutta vasta 1890-luvun alkupuolella kansakoulunopettajien keskuudessa herättiin huomaamaan juuri kansakouluvoimistelun tarpeisiin laaditun oppaan merkitys. (Wilskman 1906, 3) Ivar Wilskman sai tehtävän. Vuonna 1896 valmistuneesta *Voimistelun käsikirjasta* otettiin sittemmin neljä korjattua ja laajennettua painosta. Wilskman, käytännöllisenä voimistelumiehenä, oivalsi kentän tarpeet. Hän suunnitteli kansakouluja varten selkeän ja yksinkertaisen oppaan, jonka ohjelmat olivat helppoja. Niissä oli vähän telineliikkeitä, yleensä vain yksi, joskus kaksi kutakin ohjelmaa kohden. Kansakouluihin hän suositteli suhteellisen helposti hankittavia telineitä, kuten puolapuut, rekki ja korkeushyppytelineet.

Wilskmanin käsikirjan rinnalla kansakouluvoimistelussa sovellettiin Fanny Stenrothin vuonna 1910 julkaisemaa opasta *Kansakoulun voimistelukaavoja*, joka oli Kallion Voimistelun käsikirjaan sovitettu ohjelmakokoelma. Kallio oli kansakouluvoimistelun suhteen idealisempi kuin Wilskman ja kannatti telinevoimistelua, vaikkei vielä 1910-luvullakaan edes kaupunkien kansakouluissa ollut riittävästi telineitä ja tarkoituksenmukaisesti sisustettua tilavaa huonetta voimistelua varten (Stenroth 1910, 2). *Voimistelun käsikirjassa* Kallio kuitenkin edellytti, että kouluissa on asiallinen voimistelusalja ja riittävä määrä telineitä: puolapuut, kohontapuut, korkeushyppytelineet, plintti, pukki ja vetoköysi sekä voimistelupenkit, joita voi käyttää myös punnerruspuuna ja rynnäkkösiltana. Lisäksi Kallion mielestä joka koulussa tarvittiin puisia pystytankoja, kiipeämisköysi, renkaat ja pujottelupuut. (Kallio 1909, 25; 1915, 60)

Kansakoulun voimistelukaavoja -oppaassaan Stenroth oli telinevoimistelun kannalla ihan käytännöllisistäkin syistä, sillä hänestä telinevoimistelusta aiheutui vähiten häiriötä kansakouluissa usein välttämättömässä yhteisvoimistelussa. Stenrothin ohjelmissa kolmannes liikkeistä tehtiin telineillä. Kallion tapaan Stenroth toivoi saavansa kouluihin suuren telinokokon. Oppaassaan Stenroth otti huolella huomioon niin kaupunki- kuin maalaiskansakoulujen olosuhteet ja kokosi ohjelmat niin eri-ikäisten kuin tyttöjen ja poikien yhteisvoimistelua silmällä pitäen. Lisäksi Stenroth suunnitteli telinevoimistelua varten tarkan ryhmäjärjestelmän, jossa käytti oppilaita apuna, vanhempia apujohtajina ja nuorempia tukijoina. Kirjassaan hän toteaa, että ”näistä tehtävistä ovatkin oppilaat hyvin huvitettuja”.

Joitakin liikkeitä oli kuitenkin varattu vain pojille. Syynä poikkeamiseen yhteisvoimistelun periaatteesta hän piti poikien vaatimaa nopeaa liikkeiden vaikeutumista ja toisaalta tyttöjen varsinaisten voimistelupukujen puutetta. ”Eikä tämä puute ainoastaan tässä suhteessa rajoita liikevaraston käyttämistä, vaan ehkäisee koko yhteisvoimistelua,” Stenroth mainitsi pahoitellen. (Stenroth 1910, 10, 78–81)

Telinevoimistelun harrastus joutuu vaikeuksiin

Telinevoimistelu oli ollut Suomen autonomian ajan säätyläisten ruumiinharjoitusmuoto, ja alkoi hiipua 1900-luvun alussa suomalaisen sääty-yhteiskunnan hajoamisen yhteydessä. Ensimmäinen takaisku oli armeijalaitoksen lakkauttaminen ja Haminan kadettikoulun toiminnan lopettaminen vuonna 1903. Kadettikoulun lakkauttaminen ei tosin ollut ainoa syy klassisen telinevoimistelun kriisiin. Miekkailu- ja ratsastustaidot, joihin telinevoimistelu harjaannutti, eivät enää olleet oleellisia sodankäynnissä. (Suomela 1953a, 245–248) Toisaalta ongelmana oli muidenkin yhteiskuntaryhmien kuin säätyläisten ruumiinkulttuurin järjestäminen tarkoituksenmukaisesti. Säätyläisvalistajien tavoitteet olivat usein idealistisia, sillä telinevoimistelu saattoi olla liian vaikeaa suomalaisille kansanihmisille, jotka kuvattiin luonnostaan hitaiksi ja saamattomiksi. (esim. Wilskman 1906, 7) Suomen itsenäistyttyä yleinen asevelvollisuus laajentui myös käytännössä koskemaan koko ikäryhmää autonomian ajan vajaan kymmenen prosentin sijaan. Samalla aktiivinen sotilaspalvelusaika lyheni yhteen vuoteen ja sisälsi pääasiassa harjoitusta sotaa varten, eikä aikaa enää riittänyt jokamiehen telineharjoituksiin. (Ahlbäck 2004) Telinevoimistelua oli vaikeaa soveltaa muidenkin kansanosien voimistelukulttuuriksi. Polttavin lienee ollut tiloihin ja telineisiin välttämättömien varojen puute. Useimmilla, varsinkin maaseudulla toimivista seuroista ei ollut käytettäväänään riittävästi voimistelutelineitä, tai telineet olivat sangen kömpelöitä ja epämurkavia. Myös harjoitushuoneet olivat lähes poikkeuksetta ahtaita. (Wilskman 1909A, 5) Vielä vuonna 1920 Collan huomautti, ettei useimmissa kansakouluissa ollut minkäänlaisia voimistelutelineitä. Olipa ”niinkin osattomia kouluja, ettei niissä ole mitään välineitä, joita voisi telineenä käyttää – – kuten hyvin tehtyjä pulpetteja ja penkkejä.” (Collan 1920, 7) Kaiken lisäksi voimistelukirjallisuutta ei ollut saatavana tai se oli aika vaikeaselkoista.

Suomalaisen voimistelukulttuurin uudet virtaukset

1900-luvun taitteessa Suomen ruotsinkielisen porvariston keskuudessa virisi uushumanististen ihanteiden harrastus. Juhlapuheissa esikuvana pidettiin Hellaan pienen kansan oletettua yhteisvastuuntuntoa ja taistelua vapautensa puolesta. Lisäksi ajateltiin, että juuri muinaisessa Hellaassa voimistelu ja urheilu olivat olleet keskeisiä kulttuuriarvoja ja voimistelu kehittänyt helleenien sotakuntoisuutta. Filantrooppinen telinevoimistelu oli ristiriidassa uushumanististen ideaalien kanssa, sillä oletettiin, että muinaiskreikkalaisessa voimistelussa käytettiin vähän telineitä. Filantrooppisen voimistelun ruumiillisen taidon ja ryhdikkyden tavoittelu korvattiin uushumanistisen kauneusihanteen edellyttämällä ruumiin muokkauksella. Ajateltiin, että voimistelijan tuli muistuttaa ulkonäöltään antiikin kuvapatsaita. (Halila 1959, 12, 17; Heikel 1905, 99–100, 115–116)

Jopa Heikel, telinevoimistelun uranuurtaja maassamme, alkoi karttaa telineitä. Heikel oli saanut voimakkaita vaikutteita O. H. Jaegerin uushelleenisestä urheiluvoimistelusta jo vuonna 1869 Saksaan suuntautuneella opintomatallaan. Jaeger hyljeksi telinevoimistelua ja kehittämänsä sauvavoimistelun avulla hän halusi nujertaa *typerän telinevoimistelun* ja jättää *kaikki turhat taito- ja loistotempun* sikseen. Telineistä hän hyväksyi vain rekin, nojapuut, hevosen ja pukin. (Suomela 1926, 85–89) Merkkiteoksessaan *Voimistelun teoria* Heikel tavoitteli miesten joukkuevoimisteluun antiikin voimistelussa oletta-

maansa ylevyyttä, harmonista sopusuhtaisuutta ja kauneutta. (Heikel 1916, 19, 30–44, 250) Useat muutkin 1910-luvun voimisteluvaikeudet olivat tällä kannalla. Muun muassa Heikelin luotto-oppilain Arvo Vartian mielestä telineliikkeet saattoi hyvin korvata samalla tapaa vaikuttavilla permanto- tai seuraliikkeillä. Vartian julkaisemassa käsikirjassa *Voimistelunopas* (1916) lihaskuntoharjoitukset olivat keskeisiä, mutta telineliikkeistä hän hyväksyi vain sellaisia, joissa tarvittiin vähän telineiden tukea, kuten vapaat hyppyt riman, arkun tai hevosen yli sekä rekin ja nojapuut. (Vartia 1916, 93–114, 120–145, 164, 170–171) Myös naisvoimistelun nuori kehittäjä Elli Björkstén oli monessa suhteessa Heikelin linjoilla ja arvosti antiikin kulttuuria *elävän veden lähteenä*. Björksténin julkaisema kaksiosainen käsikirja *Naisvoimistelu* (osa I 1918/1920 ja osa II 1922/1926) tuli kansainvälisesti tunnetuksi ja käännettiin useammalle kielelle. Björksténin voimistelutyylissä oli vähän telineliikkeitä ja telinein vain nojapuut, kohontapuut, penkki, puolapuut ja tikapuut. Telinevoimistelun sijaan Björkstén arvosti muinaiskreikkalaisia tansseja ja leikkejä, joita hän piti sulouden korkeimpana muotona. (Björkstén 1920, 1-3, 24, 51, 59, 250–252)

Telinevoimisteluun kohdistui paineita toiseltakin suunnalta. Telinevoimistelu oli yläluokkaista eikä yhdistänyt nuoren Suomen kansakunnan eri kerroksia. Lisäksi se edellytti pitkäaikaista harjoittelua ja asianmukaisia harjoitteluolosuhteita, joita työväen tai maaseudun seurat eivät voineet tarjota. Työväenluokan ja talonpoikaisnuorukaiset suosivat urheilua, myös kilpaurheilua, etenkin juoksua ja painia. Kilpaurheilusta tuli olympiavoittojen myötä 1900-luvun alussa muutamassa vuodessa hallitsevaksi liikuntakulttuuria. Olympiamitalit saivat erityisen suuren vertauskuvallisen merkityksen suomalaisuuden esittämisessä. Nuori Suomen kansa halusi kipeästi muiden maiden huomiota. Hentilän mukaan Suomi oli maailman ensimmäinen kansa, joka käytti kilpaurheilijoittensa kansainvälistä menestystä kansallisenä voimannäyttönä. Käsitys Suomesta ainutlaatuisena urheilukansana oli tärkeä osa suomalaisuuden rakentamista. Urheilusankareista tuli ihanteita, joiden menestymiseen suomalaiset saattoivat samaistua, ja toisaalta kilpaurheilu tarjosi väylän kyvykkäiden yksilöiden nopeaan sosiaaliseen nousuun. (Hentilä 1992, Kokkonen 2008)

Kilpaurheilun ideaali oli self made man. Ideaali yhdistyi militarismiin ja darvinismiin, joissa maskuliinisuutta symbolisoi kilpailun avulla osoitettu kykenevä ja voimakas ruumis. (Tieder 2002) Kilpailu tapahtui miesten kesken ja naiset toimivat ainoastaan miesten taustatukena. Kehityshistorialla selitettiin niin miesten kyvykkyys kuin

naisten kyvyttömyys urheiluun. (Laine 1992, 118) Etenkin naisten telinevoimistelu sai osakseen paljon vastustusta; ei pidetty sopivana, että miehet ja naiset harjoittelivat samoja liikkeitä. Jo vuonna 1909 Wilskman ilmaisi kantanaan, että koska ”naisen ruumis, sen rakenne, muoto, voima ja kestävyys sekä ennen kaikkea naisen luonne ovat niin kerrassaan erilaiset miesten vastaaviin ominaisuuksiin verrattuna” oli miesten ja naisten yhtäläinen ruumiinkulttuuri ”suoranaisesti luonnottomuudeksi luettava.” (Wilskman 1909, 10)

Telinevoimistelu vetää jälleen puoleensa

Telinevoimistelun varhaisia vaiheita tunnetaan aika huonosti, vaikka laji oli ennen kilpaurheilun läpimurtoa keskeinen liikuntakulttuurin muoto maassamme. Artikkelissa kuvasin, kuinka filantrooppisten aatteiden mukaista telinevoimistelua sovellettiin Suomessa autonomian ajalla. Telinevoimistelulle oli tunnusomaista muun muassa vauhdikas liikkuminen, suuret liikeradat ja yläruumiin vahvistaminen. Käytössä oli suuri telinevarasto niin saksalaisia kuin ruotsalaisia telineitä. Armeijalaitoksen ulkopuolella telinevoimistelu alkoi yleistyä vasta 1870-luvulla lähinnä säätyläisten koulu- ja seuravoimistelussa. Telinevoimistelun kultakausi jatkui aina 1910-luvulle, ja kaikilla kansanosilla oli tuolloin ”periaatteessa” mahdollisuus harrastaa tätä lajia. Eraanä synnä telinevoimistelun kultakauden unohtumiseen saattaa olla se, että käytössä olleita voimisteluohjelmistoja on historiantutkimuksessa analysoitu varsin vähän. Näin ollen ei olla selvillä esimerkiksi autonomian ajan telinevoimistelun monipuolisuudesta ja vaativuudesta. Määrävämpänä synnä telinevoimistelun saavutusten sivuuttamiseen urheiluhistoriassa on liikuntakulttuurin painopisteen siirtyminen 1900-luvun alussa uushumanismiin ja kilpaurheilun virtauksiin; itsenäisessä Suomessa säätyläisten telinevoimistelua alettiin pitää vanhanaikaisena.

Viime vuosikymmeninä, kun Suomen kansallinen kunnia ei enää perustu miesten kansainvälisissä yleisurheilukilpailuissa saamiin voittoihin, ruumiinhallinnan ideaaleja on ollut mahdollista muuttaa. Naisetkaan eivät enää harrasta yksinomaan uushumanistista suomalaista naisvoimistelua, jonka keskustaliikuntaa ei voinut yhdistää telineliikkeiden kanssa. Nykyinenkin telinevoimistelu kehittää ruumiin liikkuvuutta, koordinaatiota, voimaa ja ketteryyttä. Toki näitä valmiuksia tavoiteltiin jo 1800-luvulla filantrooppisten virtausten mukaisella voimistelulla, mutta kyse ei varmaan ole filantrooppisten virtausten ”lämmittämisestä” vaan jostain aivan uudesta.

LÄHTEET

AIKALAISKIRJALLISUUS:

VOIMISTELUOPPAAT JA KÄSIKIRJAT

Björkstén, E. 1920. Naisvoimistelu, ensimmäinen osa. Helsinki: Otava.

Collan, A. 1920. Liikuntakasvatuksen järjestely kansakouluissa. Helsinki: Otava.

Collan, A. 1926. Voimistelutelineopas sekä urheilu- ja leikkivälineopas. Porvoo: WSOY.

Göös, K. G. 1868. Woimistelun Harjoitus-oppi, kansakoulujen tarpeisiin. Hämeenlinna: Gureen.

Gymnastiktabeller begagnade vid "Gymnastikföreningens för fruntimmer i Helsingfors" öfvingar, åren 1881–1886. 1886. Helsingfors: "Gymnastikföreningens för fruntimmer i Helsingfors" förlag.

Heikel, V. 1874. Praktisk handbok i skolgymnastik för gossar. Helsingfors: Hufvudstadsbladets tryckeri.

Heikel, V. 1881. Neuvoja sotavoimistelussa. Helsinki: G. W. Edlund.

Heikel, V. 1916. Voimistelun teoria. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kallio, E. 1909. Voimistelun käsikirja. Helsinki: Otava.

Kallio, E. 1915. Voimistelun käsikirja, etupäässä naisvoimistelua varten. 3. painos. Helsinki: Otava.

Stenroth, F. 1910. Kansakoulun voimistelukaavoja. Helsinki: Otava.

Stenroth, F. 1917. Voimistelukaavoja naisvoimistelua varten. Helsinki: Otava.

Tammiputtonen, V. (Viktor Damm) 1898 (toim.). Työväen voimistelukirja seuroja varten. Voimistelu- ja Urheiluseura "Ponnistus" II. Helsinki.

Vartia, A. 1916. Voimisteluopas. Helsinki: Urheilijain Kustannus Oy.

Wilskman, I. 1906. Voimistelun käsikirja, kansa- ja alkeiskouluja varten. Kolmas, korjattu ja laajennettu painos. Helsinki: G. W. Eklund'in kustannuksella.

Wilskman, I. 1909A. 50 Pyramidikuva. Helsinki: Yrjö Weilin.

MUU AIKALAISKIRJALLISUUS

Collan, A. 1912. Voimistelusta kasvatukseen naisille. Teoksessa: Finska Kvinnors Gymnastikförbund, VI Gymnastikfesten i Tammerfors – Suomen Naisten Voimisteluliitto, VI voimistelujuhlat Tampereella, 1911, vihko II, nide II. Helsingfors, 41–55.

Cygnæus, U. 1910. Ehdotus Suomen kansakoululaitokseksi 1861. Teoksessa: Uno Cygnæuksen kirjoitukset Suomen kansakoulun perustamisesta ja järjestämisestä. Valtion varoilla toimitettu kokoelma 100-vuotispäiväksi 12 p. lokakuuta 1919. Helsinki: Kansanvalistusseura.

FKFG-SNVL 1912. Finska Kvinnors Gymnastikförbund, VI Gymnastikfesten i Tammerfors – Suomen Naisten Voimisteluliitto, VI voimistelujuhlat Tampereella, 1911, vihko II, nide II. Helsingfors.

Heikel, V. 1905. Gymnastikens historia, första delen. Helsingfors: Förlagsaktie-

bolaget Helios.

Kisakenttä 6-7 / 1926. Kirjallisuutta, 215.

S. S. J. 1912. Fanny Stenroth: Kansakoulun voimistelukaavoja. Suomen Naisten Voimisteluliitto, VI voimistelujuhla 1911 Tampereella. II vihko, II nide. Helsinki. 147–149.

Wilskman, I. 1909. Voimisteluot Skandinaviassa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Osakeyhtiö.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS:

Ahlbäck, A. 2004. Där pojkar blir män. Manlighetskonstruktion i finländska tidskrifter för värnplikliga 1890–1940. Historisk tidskrift för Finland (2), 135–165.

Forss, H. 1937. Från forngrekisk till svensk idrott 1900. Svenska Finlands Idrottsförbunds skrifter I. Åbo: Åbo tidnings och tryckeri aktiebolag.

Halila, A. 1959. Suomen miesvoimistelu- ja urheiluseurat vuoteen 1915. Helsinki: Forssan Kirjapaino Oy.

Heikkinen, A. 1992. Voimistelun läpimurto. Teoksessa: T. Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. Helsinki. VAPK-kustannus, 65–79.

Hentilä, S. 1992. Urheilu järjestäytyy ja politisoituu. Teoksessa: T. Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Helsinki: VAPK-kustanne, 133–153.

Koivusalo, I. 1982. Voimistelu maamme oppikoulujen oppiaineena, vuosina 1843–1917. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu no 83. Lappeenranta.

Kokkonen, J. 2008. Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952. Helsinki: SKS.

Laine, L. 1984. Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa v. 1856–1917, I–II. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu no 93A. Lap-

peenranta.

Laine, L. 1992. Urheilu valtaa mielet. Teoksessa: T. Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. Helsinki: VAPK-Kustannus, 101–131.

Lempa, H. 1992. Beyond the Gymnasium. Educating the Middle-Class Bodies in Classical Germany. New York: Lexington books.

Ljunggren, J. 1999. Kroppens bildning. Linggymnastikens manlighetsprojekt 1790–1914. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Meinander, H. 1996. Lik martallen som rågfältet. Hundra år finlandssvenska gymnastik. Ekenäs: Finlands Svenska Gymnastikförbund.

Sarje, A. 2004. Valokuvat naisvoimistelun peileinä. Teoksessa: H. Roiko-Jokela, E. Sironen ja O. Viita (toim.) Olympialapset. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2004. Saarijärvi, 161–170.

Suomela, K. U. 1926. Urheilun ja voimistelun historia II. Porvoo: WSOY.

Suomela, K. U. 1942. Viktor Heikel ja naisvoimistelumme. 100 vuotta ”suomalaisen voimistelun” isän syntymästä. Kisakenttä (12), 194–197.

Suomela, K. U. 1944. Suomen urheiluhistoria. I osa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Kivi.

Suomela, K. U. 1953. Urheilun maailmanhistoria. Porvoo–Helsinki: WSOY.

Suomela, K. U. 1953a. Viktor Heikel suomalaisen liikuntakasvatuksen luoja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Kivi.

Tieder, D. 2002. When Character Became Capital: The Advent of the Self Made Man in Sweden, 1850–1900. Men and masculinities (5), 53–79.

HAASTATTELU, HAASTATTELIJANA AINO SARJE:

Nokkala, Anneli, liikunnanopettaja, Lohja, 11.5.2011.